

NEOLİBERALİZME KARŞI MST'NİN KAFA TUTUŞU¹

*Mônica Dias Martins*²

Quando

eu morrer

Cansado de guerra,

Morro de bem

*Com a minha terra.*³

- Francisco Buarque de Hollanda, 1997.

Brezilya'nın Topraksız Kır İşçileri Hareketi (*Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra-MST*) günümüz Latin Amerikası'nın en mücadeleci ve popüler hareketlerinden birisidir. 1979'da Encruzilhada Natalino, Rio Grande do Sul'deki ilk toprak işgalleriyle doğdu. Taban toplulukları ve Kırsal Toprak Komisyonları (*Comissão Pastoral da Terra-CPT*) gibi kilise örgütlenmeleri ile İşçi Partisi (*Partido dos Trabalhadores-PT*) tarafından

¹ “*The MST Challenge Against Neoliberalism*”, Latin American Perspectives, Sayı 114, Cilt 27 No. 5, Eylül 200, s. 33-45.

² Mônica Dias Martins, Ceará Federal Üniversitesi'ndeki akademik çalışmalarını Brezilya'daki tarım işçileri arasında 25 yıl boyunca gerçekleştirdiği mesleki ve politik etkinliklerle bütünleştirmiş sosyologdur. *The Challenges of Cooperation in The Rural Settlements* (1994) (*Kırsal Yerleşimlerde İşbirliğinin Zorlukları*) isimli kitabın yazarıdır. Yazar, faydalı yorumlarından dolayı Timothy Harding, Robert Austin, Pablo Pozzi ve James Petras'a teşekkürü borç bilir. Bu makalenin önceki sürümü Latin Amerika Çalışmaları Derneği'nin 21. Kongresi'nde (Chicago, 24-26 Eylül 1998) sunulmuştur. Bu makale, daha iyi bir toplum mücadelesinde öldürülen MST militanlarının anısına ithaf edilmiştir.

³ “O zaman / öldüğünde / Bu yorgun savaşta, / Daha iyi öleceğim / Kendi toprağıma karıştırmışım gibi.”

desteklenen hareket, 1980'lerin ortalarındaki yeniden demokratikleşme günlerinde tarım reformunun politik gündeme dahil olmasıyla birlikte tüm ülkede yaygınlaştı.⁴ 1990'larda ise önemli bir kitle hareketine dönüştü.

MST'nin kırsal yerleşimleri kooperatif ilişkiler, kolektif planlama ve özyönetimle karakterize olurlar. Dayanışma, sosyal adalet ve özerklik temel etik değerleridir. Düşüncelerini yaymak için aylık bir dergiye, "beyinsel ve bedensel çalışma" yöntemine dayalı bir eğitim sistemine ve radikal teori konusuyla uğraşan çalışma grupları vasıtasıyla işleyen yoğun bir politik-ideolojik formasyon sürecine sahipler. Bu gruplarda üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin gerekliliğine dair yeni bir bilinç geliştiriyorlar. Önderleri medyada boy gösteriyor ve hükümetle pazarlık yapıyorlar; eylemleri ise işçi sendikaları ve kentsel hareketler arasındaki ittifakı güçlendiriyor.

MST'nin karmaşık pratiği, merkezi bir sorun üzerinde odaklanacak biçimde tasarlanmıştır. Bir köylü örgütü -ki birçok aydın ve politikacıya göre köylülük "erimekte olan" bir toplumsal kategoridir-⁵ serbest piyasa kapitalizminin ve onun ideolojisi olan neoliberalizmin sözde faydalarını nasıl sorgulayabilir? Topraksız işçiler,

⁴ Bu dönemdeki Brezilya Toprak Reformu'nun önemini ve yaşayabilirliğini inceleyen yazında özellikle önemli olanlar, aydınlar ve işçi önderleri arasındaki tartışmanın dinamiklerini yansıtanlardır (CONTAG, 1982; Carvalho, 1982; Figueredo, 1984). Sözde Yeni Cumhuriyet döneminde bu tartışma alevlenmiş ve öneriler ile popüler hareketleri koordine etme üzere ulusal bir toprak reformu kampanyası (*Campanha Nacional da Reforma Agrária-CNRA*) yürütülmüştür (CNRA, 1987).

⁵ Brezilya'nın kırsal nüfusu, toplam nüfus olan 156.664.223'ün yüzde 23'üne düştü (IBGE, 1993). Yaklaşık olarak 12 milyon topraksız köylü bulunmaktadır.

Brezilya’da kuvvetli yeni bir toplumsal güç haline dö-nüş-tüler. Baskıcı şiddete ve düzenle bütünleş-tirme giri-şimlerine karşı, üretken olmayan mülkleri ve kamu bi-nalarını işgale yönelik kitlesel eylemler düzenliyorlar. Toprak işgalleri, 1990’daki 43 işgalden 1997’deki 180 işgale kadar tırmanarak aradan geçen yedi yıl içinde top-lam 698’e ulaştı. MST’nin fikirleri hâlihazırda, devrimci bir tutkuyla toprak için savaşılan binlerce militana sahip bir halk hareketiyle bütünleşmiş durumdadır.

Bu makalede, tartışmalı toprak reformu kavramı ko-nusundaki kısa bir sunuşun ardından, MST eylemlerinin temel özelliklerini ve onun neoliberal devlete karşı dire-niş perspektifiyle alternatif bir proje inşa etme yönün-deki çalışmalarını, sınıf mücadelesi açısından analiz et-meye çalışacağız.

Toprak Reformu

Toprak reformu her zaman radikal olmayabilir. Barring-ton Moore ve Samuel Huntington gibi ABD’li akademis-yenler, gelişmekte olan ülkelerin toplumsal devrime karşı dayanıklılığını ölçmek için toprak reformu kavra-mını kullanmışlardır (Silva, 1971). Kennedy yönetimi ve Kalkınma İçin İttifak döneminde, birçok Latin Amerika hükümeti, toprak reformu programlarını yürütmeleri için baskı altına alındılar.⁶ Brezilya’da ise João Goulart’ın başkanlığı döneminde (1962-1964) demokratikleşmenin ve toplumsal yapının değişiminin anahtar unsuru olarak toprak reformuna odaklanan popüler hareketlenmeler oldu. Askerî diktatörlük döneminde ise (1964-1985) top-rak reformu, kapitalist gelişme ve özellikle de sanayi-leşme için stratejik nitelikli bir ulusal güvenlik sorunu

⁶ Frei hükümeti altındaki Şili, prototip bir “Kalkınma İçin İşbirliği” toprak reformu projesi yürüttü.

olarak ele alındı. Kırsal bölgelerdeki sınıf mücadelesini sınırlandırmaya ve potansiyel olarak devrimci bir nitelik taşıyan köylüleri tutucu küçük çiftçilere dönüştürmeye yönelik bir devlet siyaseti olarak da kullanıldı. Ama toprak reformu Meksika, Bolivya, Şili, Kolombiya, Küba, Nikaragua, Peru ve diğer birçok yerde devrimci yapısal değişim açısından taşıdığı önemi de korudu.

Kısacası toprak reformunu, üretimi ve iktidar ilişkilerini dönüştürmeye yönelik çelişkili bir süreç olarak tarif etmek daha doğrudur -ki bu çelişkili süreç de formüle edilme ve yürütülme biçimi açısından politik güçlerin karşılıklı ilişkilerine ve sınıf mücadelesinin özgül gelişme seyrine bağlıdır (Martins, 1994). Bu kavrayış, toprak reformunu ya ekonomik bir sorun ya toplumsal bir siyaset ya da basit bir ideolojik sorun olarak ele alan görüşün tersine ekonomik, politik ve ideolojik koşullar arasındaki bağlantıları vurgular. Bir küçük çiftçiler sınıfının kırsal mülkiyete ulaşma yoluyla yeniden üretilmesi, yoğun bir proleterleştirme (üretim araçlarından mülksüzleştirme) konjonktüründe gerçekleşmektedir. Bu sarsıcı çelişki, neden toprak reformunun başlı başına “muhafazakâr” ya da “devrimci” bir durum olarak etiketlenemeyeceğinin açıklanmasına yardımcı olmaktadır. Bu bir araçtır ve farkı yaratan, bu aracı kimin denetlediğidir. Yanıt karmaşıktır ve bizi, toprak reformunu, onun içinde yer alan farklı sınıflar tarafından yönetilen bir hareket olarak analiz etmeye yöneltmektedir. Toprak reformunun kapitalist mi yoksa sosyalist mi olduğu sorusu, yüzlerce *acampados* ya da yerleşimcinin avuçlarından ve zihinlerinden doğan yeni bir önerinin, yönetici sınıfların tarım projesinden uzlaşmaz biçimde farklı olan bu önerinin kendi bağlamında değerlendirilmelidir.

MST ile bir toprak sahipleri örgütü olan Kırsal Demokratik Birlik (*União Democrática Ruralista-UDR*)⁷ arasında, özellikle 1985'teki ilk Ulusal Tarım Reformu Planı'nın hazırlanması ve 1988 Kurucu Meclisi döneminde patlak veren politik ve ideolojik kutuplaşma, sermaye-emek gücü arasındaki karşılaşmayı ifade eden iki farklı toprak reformu modelinin inşasına yol açtı. Temel sorun, üretim araçlarının mülkiyeti (Bireysel mi, kolektif mi?) ve zenginliğin dağılımı süreci (Özel sermaye birikimi mi, toplumsal sermaye birikimi ve üretici güçlerin gelişmesi mi?) sorunu idi.⁸

UDR'nin önerisi, bireysel çıkarlar ile özel mülkiyeti ve burjuvazinin zenginliğin yeniden dağılımını kabul etmesi ölçüsünde de, bunun, toprağın yasal biçimde elde edilmesi sonrasında yüzlerce birime parçalanması yoluyla gerçekleşmesini savunmaktaydı. Özel mülk edinme modeli, tarımsal sanayilerin işçilerin üretim süreçleri üzerinde sağladığı denetim koşulları üzerinde işleyen tarımsal modernizasyonu teşvik eden klasik kapitalist tarımsal yeniden dağılım modelinin bir benzeridir. 1970'lerde, Brezilya askerî diktatörlüğü tarafından, kolonizasyon projelerinin kurulması aracılığıyla, sınırlı da olsa yürürlüğe de konulmuştur. Aslında bu sözde *colono* ya da *parceleiro* (parselci), kredi ve teknoloji başvurusunda bulunmasını sağlayan bir mülk tapusu da elde etmişti. Ama diğerlerinden yalıtılmış olduğu için ve neyi, nasıl üreteceği ile ürünlerini kime ve ne zaman satacağı

⁷ Brezilya kırsal işletmeciler örgütü UDR, 1986'da doğdu (Bruni, 1987). Eylemlerinin şiddeti, kırsal mülkiyeti korumak için silahlı adamlar kiralaması ve özel bir ordu beslemesi nedeniyle, 1990'larda politik desteğini yitirdi. Önderi Ronaldo Caiado, 1990 başkanlık seçimlerinde zayıf bir performans gösterdi.

⁸ İki modelli tarım reformu konusunda teorik bir yaklaşım, Martins (1997, s. 57-71) tarafından geliştirilmiştir.

konusundaki kararlar hükümet kurumları ve tarım politikaları tarafından kendisine dayatıldığı için, esas kazançlar egemen tarımsal sanayi kesimine akmıştı. Egemen sınıfların çeşitli kesimleri tarafından kabul edilen toprak reformu paradigması buydu.

MST'nin toplumsal mülk edinme modeli ise doğrudan üreticiler arasındaki kooperatif ilişkilere ve alternatif toprak elde etme ve kullanma tarzlarına dayandırılmıştır. Yerleşimler demokratik karar alma yapıları aracılığıyla, işçilerin deneyiminden, toprağın kalitesine, ürün çeşidine, pazarın yapısına ve birçok başka unsura bağlı olarak aile temelinden kolektif mülkiyete dek uzanan değişim biçimleri altında örgütlenmektedir. Örneğin, mülkiyet bireysel olabilir ama çalışma ve üretim kolektif biçimde yapılabilir ya da çalışma ve üretim toprağın bir parçasında bireysel, bir başka parçasında kolektif biçimde yürütülebilir ya da tüm mülkiyet ortakken aileler toprağın bir parçasında kendi kullanımları için üretim yapabilirler. Yerleşimcilerin parasal gelirlerinin artan bir oranı bölünmemekte ve mevcut üretim araçlarının yenilenmesi, yeni yatırımlar ya da aileler için eğitim, sağlık ve teknik yardım sağlanması için kolektif biçimde kullanılmaktadır. Bu değişik türden fonlar (*fundos*) toplumsallaşmış bir sermaye birikimi deneyimine kanıt oluşturmaktadır. Çalışan sınıflar tarafından savunulduğu biçimiyle toprak reformu, daha eşitlikçi bir zenginlik dağıtımını aracı haline dönüşme potansiyeline sahiptir.

Kırsal toprak sahipleri ise kooperatif mülkiyet, üretim ve çalışma biçimlerine karşıdırlar. Bu deneyimlerin özel mülkiyet haklarını sorgulayan ve yerel düzeyden ulusal düzeye sıçrayabilecek yeni toplumsal örgütlenme pratiklerini ve politik katılım biçimlerini güçlendirebileceğinin farkında görünmektedirler. Brezilyalı akademisyen

ve UDR destekçisi Miguel Reale Júnior, kendi sınıf konumunu Brezilya Kırsal Toplumu (*Sociedade Rural Brasileira-SRB*) isimli gazetede şöyle tarif etmektedir:

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan günümüze dek, açıktır ki Brezilya'da kırsal bir kaos olmamış, bunun yerine toprağın yapısıyla kullanımı arasında ve bu ülkedeki ekonomik-toplumsal sistemle mevcut neoliberal ideoloji arasında mükemmel bir bütünlük yaşanmıştır (1985, 9).

Yeni bir kitlesel ve radikal toprak reformu önerisi, toprağın daha fazla çiftçinin kapitalist sistemle bütünleşmesini sağlayacak biçimde yeniden dağıtılmasını değil, tersine tüm tarımsal yapının -üretim, iktidar ve kültürel ilişkiler- değiştirilmesini içerir. Tüm ekonomik, toplumsal ve politik sistemin değiştirileceğini ima eder. MST ulus çapında etkinlik kazanmadan önce bile tarımsal burjuvazinin önderleri kolektif işgal ve üretim projesinin kendi sınıf çıkarlarına ve kapitalizme karşı bir tehdit oluşturduğunun bilincindeydiler.⁹

Direnış Eylemleri

MST'nin neoliberalizme karşı direnişinin önemini analiz edebilmek için sınıf kavramı yaşamsal bir önem taşımaktadır. Sınıf analizi yaklaşımı MST'nin toprak re-

⁹ 1960'ların başlarında, toprak sahipleri özellikle kuzeydoğudaki güçlü bir toprak reformu hareketi tarafından korkutuldu. Bu, 1964 askerî darbesinin ve popüler örgütlerin 1980'lerin ortalarına kadar zalimce ezilmesinin nedenlerinden birisi oldu. Bu sırada, Kır İşçileri Ulusal Sendikası (*Confederação Nacional dos Trabalhadores na Agricultura-CONTAG*) ve en önemli köylü hareketi Köylü Birlikleri (*Ligas Campanesas*) üretim sürecinden çok, toprağın yeniden dağılımı ile ilgilidiler (Silva, 1971).

formu önerisinin, klasik yeniden dağıtımcı toprak reformu ve Brezilya devlet siyaseti ile yasaları karşısında taşıdığı olanakları ve sınırlılıkları anlamamızı sağlamaktadır.

Brezilya’da, kökü 1980’lere kadar uzanan ama hala son derece sıcak bir gündem oluşturan, iki uzlaşmaz toprak reformu modeli arasındaki savaşın özgün seyri, MST’nin neden neoliberal projeye karşı direnişin en önemli kaynağı haline geldiğinin anlaşılmasının da anahtarıdır. Bu kapışma özetle özelleştirmeye karşı işgal ikiliği ile ifade edilebilir.

MST bir devlet kurumu olan Ulusal Kolanizasyon ve Toprak Reformu Enstitüsü (*Instituto Nacional de Colonização e Reforma Agrária-INCRA*) üzerinde etkin bir baskı stratejisi geliştirdi. Bu strateji, kitlesel ve sürekli toprak işgalleriydi. 1964 Brezilya Toprak Yasası’na göre, özel mülkler ekilmediği ya da mülk sahibi ile işçiler arasında çelişkiler ortaya çıktığı ya da çevresel zararın doğduğu koşullarda kamulaştırılabilir. Yani MST’nin doğrudan eylemleri bu anayasal maddeyi desteklemektedir ve tersi de geçerlidir.¹⁰ Bu strateji, mevcut toplumsal sorunların çoğunun nedeni olan toprak temerküzünü görünür kılmakta da etkili oldu. Hareket tarafından *a festa* (parti) olarak adlandırılan işgal süreci, Topraksızlar için özel bir anlam taşır. Özel bir mülkiyete yerleşme kararı -ki bu zor bir karardır- olgunluk, bütünlük, disiplin ve umut gerektirir.

Bu doğrudan eylem, “pasif” köylüleri toprak ve politik katılım için savaşılan güçlü önelere dönüştürür. Artık

¹⁰ Bu yasaya göre, INCRA özel mülkiyetin kamulaştırılmasından sorumludur. Kamulaştırma (*desapropriação*) altında, mülk sahibi toprak için tazminat alır. Mülksüzleştirme (*expropriação*) altında ise toprak tazminat ödenmeksizin kamusal mülkiyete dönüşür.

kendilerini “özgür işçiler” olarak adlandırmaktadırlar. Hem geleneksel geniş araziler (*latifundium*) hem de içinde “sermaye için işçi” oldukları modern tarımsal sanayi kompleksleri tarafından yasaklanan maddi ve kültürel malları yaratma kapasitelerini yeniden elde ederler. Eylemleri, işgallerin yasadışı olduğunu iddia eden ve şiddetle karşılık veren yönetici sınıfları tehdit eder. Onlara göre, toprak işgalleri Brezilya toplumundaki otoritenin yıkılmasına neden olmaktadır. Devlet temsilcileri, kamu nizamını korumak için, MST önderlerini yargılayarak onları demokratik kurumları sabote etmekle suçlarlar.

Bu radikal eylemin sorguladığı şey nedir? Temelde, kapitalist düzenin burjuva hukuku tarafından güvence altına alınan, neoliberal söylem tarafından pekiştirilen değerlerinden birisi olan özel mülkiyet hakları! İkincisi ise başkan Fernando Henrique Cardoso’yu hem ulusal sahnedeki politik performansı üzerinden hem de uluslararası arenada hükümetinin Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından dayatılan yapısal uyum anlaşmalarına olan bağlılığı üzerinden sorgulamaktadır.

Piyasa destekli tarım reformları, Dünya Bankası tarafından 1995’te Güney Afrika ve Kolombiya gibi politik bakımdan istikrarsız ülkelerde bir çözüm olarak savunulmaya başlandı. Ama Brezilya, Dünya Bankası’nın yoğun toprak işgallerini ve çelişkinin radikalleşmesini neoliberal rejime karşı bir tehdit olarak görmeye başlaması sonrasında plana dâhil edildi.¹¹ Federal hükümetle

¹¹ 1995’te Dünya Bankası Tarım Konferansı’nda tartışılan “*Piyasa Destekli Tarım Reformu*” belgesi, “Toprak dağılımının olmaması, Brezilya da dahil birçok gelişmekte olan ülkede kırsal işsizlikle birlikte, istikrarsız bir politik ortam, sivil kargaşa ve silahlı şiddet yaratmaktadır.” demekte ve şöyle devam etmektedir: “Dünyanın en

yapılan anlaşma Brezilya'nın kuzeydoğusunda, Ceará'da, başkanın partisi olan Brezilya Sosyal Demokrat Partisi (*Partido da Social Democracia Brasileira*-PSDB) tarafından kontrol edilen modern yerel yönetimin desteğini de alan piyasa destekli bir toprak reformunun uygulanması yönündeydi. Ceará'nın seçilmesinin bir başka nedeni ise burada yasal yollardan toprak elde etme işini tırmandıran MST tarafından koordine edilen toprak işgalleri ve kooperatif pratiklerinden (bkz. Martins, 1994) doğan yerleşimlerin belirgin biçimde başarı kazanmış olmaları gibi görünüyor. Dünya Bankası ve hükümet bu pratiklerin Ceará'nın performansı açısından taşıdığı önemi kabul etmek zorunda kalmışlardı. Önerileri ise tarım reformunu özel bir girişime çevirmekten, toprak piyasasını Topraksızlar'la toprak sahiplerinin "eşit" koşullar altında pazarlık yapacakları bir düzlem olarak tanımlamaktan ibaretti. Topraklar, Kuzeydoğu Brezilya Bankası aracılığıyla sahipleri tarafından Topraksızlar'a bireysel temelde satılacaktı. Kırsal işçi sendikaları ve yerel birlikler de üyelerinin borç ödemelerini güvence altına almak üzere projeye dahil edilmişlerdi.

Sponsorluğunu Dünya Bankası'nın yaptığı bu toprak reformunu özelleştirme önerisine rağmen mücadele sürüyor. İşgal ve üretimin her ikisi de MST'nin neoliberalizme karşı ekonomik ve politik stratejisinin parçaları. Yerleşim sadece yasal bir mülk olarak değil, bütünsel bir üretim birimi olarak ele alınıyor. Aslında, üretim ve idare MST'nin alternatif önerisinin başarısında yaşamsal birer yere sahip. Tarımsal kooperasyon (MST, 1993; 1996), ortak malların-makinelerin ve aletlerin alımı,

kötü gelir dağılımına sahip olan Kuzeydoğu Brezilya'da, toprak reformunu teşvik etmek uzun vadeli çıkarlar açısından gereklidir ." (Ceará hükümeti, 1995).

hayvanların yetiştirilmesi, toprağın paylaşılması-edinilmesi için bireysel işçilerin çabalarının birleştirilmesi. Yerleşimci örgütlenmeleri için planlama, üretim, pazarlama, eğitim, sağlık, siyaset, kültür vs. ile ilgili demokratik kararlar anlamına geliyor. Ama özellikle işin içine yüzlerce insan katıldığında bu basit bir görev değil. Aile üyeleri sık sık yapılan toplantılara birçok biçimde katılıyorlar. Öneriler oluşturarak, soru sorarak, sorunları tartışarak, karar alarak, şarkı söyleyerek...¹² Normalde, gündem önceden biliniyor ve katılımı iyileştirecek bazı yöntemsel araçlar kullanılıyor. Kadınların ve gençlerin çoğu *companheiras de luta* (mücadele yoldaşı) olarak bağımsız biçimde konuşuyorlar. Bazı yerleşimlerde, evli üyeler ancak eşlerden her ikisinin de katılması koşuluyla kabul ediliyorlar. Yıllık bütçe genel bir toplantıya sunuluyor ve kârın onarımlar, toprak iyileştirmesi, hayvan yetiştiriciliği, bilgisayarlar, ev yapımı, öğretmenlerin ücretleri, çocuk bakımı, eylemler vs. arasında dağılımı için üyelerin çoğunluğunun onayı gerekiyor. Katılımcı planlama süreci, ailelerin önceki deneyimleri, dinsel ve ekolojik farklılıklar ve kredi, teknoloji ve eğitim gibi maddi üretim koşullarına erişim gibi öğeler tarafından etkileniyor. Sonuçlar büyük ölçüde farklılaşabiliyor (Medeiros, 1994).

MST'nin yerleşimlerde sürdürülebilir direniş eylemleri geliştirme stratejisinin merkezinde ise "kolektif çalışma" ve "kolektif yaşam" kavramı yer alıyor. Toprak

¹² Toplantılar MST marşıyla ve toprak için mücadeleyle, proletarya ile ittifakla ve kadınların katılımıyla ilgili şarkılarla başlar ve biter. En iyi bilinenlerinden bir tanesi şöyle demektedir: "Toplumu istediğimiz yönde değiştirmek için, kadın olmaktan korkmaksızın katılmalıyız ." Karar almadan önce bazen olayı dramatize eder ya da "hayat resimleri" çizerler ve kararları onaylar ya da temsilci seçerken el kaldırmak yerine tohumları kullanırlar.

bir kez elde edildiğinde, bir hareketsizleşme dönemi yaşanabilir. Yaşayacak ve çalışacak bir yer için savaşmış olan köylüler, serbest piyasa kapitalizminin varsayılan nimetlerinden faydalanmak isteyebilirler. Bu böyle olduğu ölçüde de, mücadelenin öznel alanında da savaş verilmelidir.

Sadece okumaz-yazmazlığı değil ama aynı zamanda teknolojik uçurumu ve politik yanlış bilgilendirmeyi de ortadan kaldırmayı amaçlayan eğitim, MST'nin toprak reformu programının bir önceliği. Genel anlamda, Paulo Freire'nin de söylediği gibi (1983, 58), “Bir yerleşim, tam da bir üretim birimi olması nedeniyle (insan dünya ilişkisinin dışında yer alan bir üretim yoktur), aynı zamanda tümüyle bir pedagojik birim de olmalıdır.” Eğitim etkinlikleri yerleşimcilerin kendi öğretmenlerini seçmeleri, düzenli kamusal öğrenim sürecinin konularını ve yöntemlerini değiştirmeleri, militanların politik-ideolojik formasyonu için müfrezeler (*brigades*) örgütlemeleri ve idari-teknik iyileştirmeye yönelik öğretim kurslarını koordine etmelerini içerir. MST'nin iki yıllık, tarımsal dayanışma için ikinci düzey teknisyenler okulu yakın zamanda Eğitim Bakanlığı tarafından tanınmıştır.

Brezilya'da iki kooperatif örgütlenme vardır. Brezilya Kooperatifleri Örgütü (*Organização das Cooperativas Brasileiras-OCB*) kırsal toprak sahiplerini temsil eder ve UDR-SRB ile bağlantılıdır. Brezilya Tarımsal Reform Kooperatifleri Ulusal Konfederasyonu (*Confederação das Cooperativas de Reforma Agrária do Brasil-CONCRAB*) ise 1994'de bir toprak reformu kooperatifleri ağı tarafından yaratılmıştır ve MST'nin toplumsal ve politik seferberliklerini destekleyen “ekonomik kolu” olarak adlandırılmaktadır.